

Analiza ekspercka
przedsiębiorczości, produktu lokalnego i dziedzictwa
kulturowego Doliny Karpia, przygotowana w oparciu
o istniejące możliwości gospodarcze,
lokalne rzemiosło, produkt lokalny

Kraków, marzec 2006 r.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach SPO Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego i Rozwój Obszarów Wiejskich

Spis treści

<i>1. Wstęp</i>	3
<i>2. Dziedzictwo kulturowe Doliny Karpia</i>	4
2.1. Historia i zabytki kultury materialnej	4
2.2. Imprezy i święta lokalne	12
<i>3. Przedsiębiorczość</i>	14
3.1. Charakterystyka lokalnej przedsiębiorczości.....	14
3.3. Źródła dochodów gospodarstw domowych.....	20
<i>4. Turystyka i wędkarstwo</i>	22
4.1. Baza gastronomiczna i noclegowa	22
4.2. Szlaki turystyczne	25
4.3. Wędkarstwo.....	28
<i>5. Produkt lokalny</i>	30
<i>6. Rzemiosło</i>	32
<i>7. Zakończenie</i>	36
<i>Spis tabel</i>	37

1. Wstęp

Dolinę Karpia tworzy sześć sąsiadujących ze sobą gmin położonych w zachodniej części województwa małopolskiego, wchodzących w skład powiatu oświęcimskiego i wadowickiego. Są nimi:

- Zator (gmina miejsko-wiejska): miasto Zator i 9 sołectw: Graboszyce, Grodzisko, Laskowa, Łowiczki, Palczowice, Podolsze, Rudze, Smolice, Trzebieńczyce;
- Osiek (gmina wiejska): sołectwa Osiek i Głębowice;
- Polanka Wielka (gmina wiejska);
- Przeciszów (gmina wiejska): sołectwa Przeciszów, Las, Piotrowice;
- Brzeźnica (gmina wiejska): sołectwa Bęczyn, Brzezinka, Brzeźnica, Chrzastowice, Kopytówka, Kossowa, Łączany, Marcyporeba, Bachorowice, Nowe Dwory, Paszkówka, Półwieś, Sosnowice, Tłuczań, Wyżrał;
- Spytkowice (gmina wiejska): sołectwa Spytkowice, Bachowice, Ryczów, Lipowa, Miejsce.

Niniejszy dokument ma na celu przedstawienie potencjału gospodarczego i kulturowego tego obszaru ze szczególnym uwzględnieniem takich zagadnień jak: dziedzictwo kulturowe, lokalna przedsiębiorczość, rzemiosło, produkt lokalny oraz baza dla rozwoju turystyki. Opracowanie to powiązane jest z „Analizą ekspercką potencjału gospodarczego, społecznego i zasobów naturalnych Doliny Karpia, przygotowaną w oparciu o potencjał gospodarczy i ludzki z uwzględnieniem dziedzictwa historycznego i kulturowego” i powinno być traktowane jako jej uzupełnienie. Niektóre zagadnienia omawiane są w obu dokumentach; z tego względu w niniejszej analizie położono nacisk na opisanie możliwych szans rozwoju społecznego i gospodarczego gmin Doliny Karpia, a także na zidentyfikowanie najważniejszych barier w tym rozwoju. Oba opracowania zostaną wykorzystane przy tworzeniu Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Doliny Karpia.

W analizie wykorzystano przede wszystkim materiały udostępnione przez poszczególne gminy Doliny Karpia, dane gromadzone przez Główny Urząd Statystyczny oraz informacje zebrane podczas spotkań z mieszkańcami i lokalnymi liderami Doliny Karpia. Dodatkowo wykorzystano rezultaty innych prac, jakie odbywały się podczas trwania projektu.

2. Dziedzictwo kulturowe Doliny Karpia

2.1. Historia i zabytki kultury materialnej

Tereny dzisiejszej Doliny Karpia zamieszkiwane były już w okresie neolitu. Osady ludzkie skupiały się wówczas głównie w dolinach rzek: Wisły, Skawy i Soły. Częściowo udokumentowane informacje na temat przeszłości tych ziem pochodzą jednak z okresu średniowiecza, kiedy to tereny te jako zachodnia część Małopolski zostały włączone pod panowanie pierwszych Piastów. Około 1179 roku w wyniku darowizny Kazimierza Sprawiedliwego na rzecz Mieszka Płatonogiego - księcia opolskiego i Pana na Raciborzu, rozległa kasztelania oświęcimska została oderwana od Polski i przyłączona do Śląska pod panowanie Piastów Śląskich. Okres ich dominacji trwał prawie 300 lat. Granica pomiędzy dzielnicą krakowską Kazimierza Sprawiedliwego a terenami należącymi do Piastów Śląskich została ustalona w XII wieku na rzece Skawie.

W 1281 roku powstało księstwo cieszyńsko-oświęcimskie, którym władał książę Mieszko cieszyński. Z rąk Mieszka 10 listopada 1292 roku otrzymał prawa miejskie Zator. W XIV wieku z podziału księstwa cieszyńskiego powstało księstwo oświęcimskie, zaś w XV wieku wyodrębniło się z niego księstwo zatorskie. Część terenów Doliny Karpia pozostała w granicach księstwa oświęcimskiego, część weszła do utworzonego w 1445 roku księstwa zatorskiego. Ostatni książę zatorski Janusz zginął tragicznie w 1513 roku w wyniku zatargu z możliwym rodem Myszkowskich. W wyniku niespodziewanej śmierci księcia tereny zatorszczyzny zostały włączone do ziem krakowskich, a ich prawnej inkorporacji do Polski dokonał w 1564 roku Sejm Walny.

Od czasów średniowiecza przez tereny Doliny Karpia przechodził ważny szlak handlowy z Krakowa na Śląsk, umożliwiający długotrwały rozwój gospodarczy aż do okresu wojen szwedzkich. Szlakiem tym transportowano m.in. sól, która na Zachodzie zwana była „oświęcimską”. Podobnie jak na wielu polskich ziemiach, czasy najazdu szwedzkiego zaznaczyły się na obszarze Doliny Karpia grabieżami, zniszczeniami i upadkiem gospodarczym.

W wyniku I rozbioru Polski ziemia zatorska znalazła się w granicach zaboru austriackiego jako część Galicji. Do czasów II wojny światowej miejscowości Doliny Karpia pozostawały

w rękach znamienitych rodów: Duninów, Poniatowskich, Potockich, Tyszkiewiczów czy Larishów. Z okresu tego pochodzą wspaniałe zabytki Doliny Karpi: liczne zamki, pałace i rezydencje. Świadectwem bogatej przeszłości regionu są także cenne zabytki architektury sakralnej oraz użytkowane od czasów średniowiecza stawy hodowlane. Należy podkreślić, że niewiele obszarów wiejskich w Polsce może się poszczycić tak dużą ilością zabytkowych budowli i ruin jak gminy Doliny Karpi. W poniższej tabeli zamieszczono najważniejsze obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego.

Tabela 1. Najważniejsze obiekty wpisane do rejestru zabytków z terenu Doliny Karpi

Lp.	Obiekt	Miejscowość
1	Kościół p.w. św. Wojciecha i Idziego	Zator
2	Pałac wraz z parkiem i zabudowaniami	Zator
3	Układ urbanistyczny	Zator
4	Dwór wraz z parkiem	Rudze
5	Kościół p.w. św. Andrzeja	Graboszyce
6	Kościół p.w. św. Andrzeja	Osiek
7	Pałac wraz z parkiem i zabudowaniami	Osiek
8	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela	Przeciszów
9	Plebania	Przeciszów
10	Zagroda	Przeciszów
11	Kościół p.w. św. Mikołaja	Polanka Wielka
12	Pałac wraz z parkiem i zabudowaniami	Polanka Wielka
13	Kościół p.w. św. Jakuba Młodszego	Palczowice
14	Dwór z parkiem	Brzeźnica
15	Kościół p.w. św. Stanisława i dzwonnica	Brzeźnica
16	Dwór z parkiem i zabudowaniami	Kopytówka
17	Dwór z parkiem	Ryczów
18	Kościół p.w. Nawiedzenia NMP	Thuczań
19	Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego	Paszkówka
20	Pałac wraz z parkiem	Paszkówka
21	Kościół p.w. św. Katarzyny	Spytkowice
22	Zamek z parkiem i zabudowaniami	Spytkowice
23	Park dworski	Kossowa

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, www.wrotamalopolski.pl

Na terenie gminy Zator znajduje się 250 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jednym z najcenniejszych z nich jest kościół parafialny w Zatorze pod wezwaniem świętych Wojciecha i Jerzego z 1393 r. Powstał on w miejscu pierwotnego kościółka romańskiego, wzmiankowanego już w 1292 r. i stanowi zabytek klasy I. Kościół został wymurowany z cegły w stylu gotyckim z elementami neogotyku. Zachowało się gotyckie prezbiterium z krzyżowo-żebrowym sklepieniem, zaś strop głównego korpusu, filary i chór są

współczesne. Wewnątrz znajdują się liczne cenne obiekty, m.in.: spiżowa chrzcielnica z XV w., mozaika „Ecce Homo” z XVI w., zabytkowe dzwony z XV i XVI w., klasycystyczny fotel dla celebransa z I połowy XIX w., konfesjonały z XIX w. oraz gotycki ołtarz główny z 1886 r.

Obok kościoła znajduje się grobowiec księżnej Apolonii Poniatowskiej - właścicielki dóbr zatorskich (XVIII/XIX w.) w kształcie antycznego sarkofagu. W krypcie pod kościołem spoczywają m.in.: Ludwika i Maurycy Potoccy oraz Anna z Tyszkiewiczów Potocka - Wąsowiczowa i jej mąż - generał Stanisław Wąsowicz, adiutant Napoleona I.

Kolejnym zabytkiem klasy I jest pałac w Zatorze - pierwotnie zamek książęcy o cechach obronnych z 1445 r., później rezydencja magnacka. Zamek ten był siedzibą książąt zatorskich, starostów królewskich a w późniejszym okresie prywatną własnością możnych rodów. Zamek został częściowo przebudowany przez Duninów (dobudowa II piętra), a w 1836 r. odrestaurowany przez Wąsowiczów i Potockich. Restauracja ta, obejmująca częściową przebudowę wewnątrz, została dokonana według projektu F. M. Lanciego w stylu romantycznego neogotyku. Pałac stał się typową rezydencją magnacką, w której gromadzono cenne pamiątki narodowe, galerie obrazów, bogatą bibliotekę. W latach poprzedzających II wojnę światową pałac stanowił własność rodu Potockich z linii krzeszowickiej. Został gruntownie odrestaurowany w latach 1964 – 73, na parterze mieszczą się udostępniane zwiedzającym sale - pompejańska, złota, paprociowa, bluszczowa z pięknymi malowidłami, sztukateriami i marmurowymi kominkami. Poniżej pałacu znajduje się dawny park krajobrazowy w stylu angielskim z zabytkowym drzewostanem, zniszczony przez wiatrolomy i osuwiska podczas powodzi w 2001 r. Obecnie w pałacu ma swoją siedzibę Rybacki Zakład Doświadczalny. Zwiedzając miasto Zator warto zwrócić także uwagę na układ rynku, w którym zachowały się cechy XIV-wiecznego planu urbanistycznego. Wspaniałym zabytkiem – stanowiącym pomnik przyrody - jest także aleja lipowa składająca się z 350 drzew, z których większość liczy więcej niż 150 lat.

Wśród obiektów zabytkowych w innych miejscowościach gminy Zator warto wymienić przede wszystkim:

- Gotycko – renesansowy dwór obronny z XVI w. w Graboszycach, otoczony parkiem ze starym pomnikowym drzewostanem;
- Drewniany kościółek z XVI w. pod wezwaniem św. Andrzeja w stylu śląsko –małopolskim w Graboszycach;

- Drewniany kościółek z XIX w. w Palczowicach;
- Ślady grodziska wczesnośredniowiecznego w Grodzisku;
- Staropolski dwór barokowy z poł. XVIII w. w Rudzach;
- Figury i krzyże przydrożne, m.in. figura św. Rocha, św. Jana Kantego, św. Jana Nepomucena z XIX w.

Najbardziej znanym zabytkiem na terenie gminy Brzeźnica jest pałac z II połowy XIX wieku w Paszkówce, wzniesiony przez Leonarda Wężyka i jego żonę Ludwikę z Żeleńskich w latach 1865-70. Neogotycki pałac został zaprojektowany przez znanego krakowskiego architekta Feliksa Księżarskiego, autora m.in. budynku Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Według jego projektu powstał piętrowy budynek o bryle urozmaiconej od frontu ośmioboczną wieżą mieszczącą klatkę schodową, a od ogrodu trójbocznym ryzalitem. Zewnętrzne ściany pałacu zdobi znajdujący się pod oknami pierwszego piętra dekoracyjny motyw ceramicznych głów ludzkich przedstawiających postacie bogów i bohaterów starożytnych. Nad drzwiami głównego wejścia znajduje się rzeźbiona tarcza herbowa ze znakami rodowymi właścicieli pałacu: wężem rodziny Wężyków i ciołkiem rodu Żeleńskich. Wejście do pałacu prowadzi przez reprezentacyjny hall, którego krzyżowo-żebrowe sklepienie wsparte jest na kamiennych filarach. Z hallu rozchodzą się wejścia do pomieszczeń, które miały niegdyś funkcje typowo gospodarcze: kuchnie, spiżarnie, pralnia, suszarnia oraz mieszkania służby. Szerokie schody prowadzą na piętro, które było właściwą kondygnacją mieszkalną z salonem, jadalnią i biblioteką. W 1971 r. podczas gruntownego remontu budynku połączonego z częściową przebudową podwyższono pałac o drugie piętro, co niestety wpłynęło niekorzystnie na jego wygląd. W trakcie ostatniej adaptacji pałacu na hotel i centrum konferencyjne odnowiono i wyeksponowano znajdujący się na piętrze neorenesansowy, ośmioboczny salon z zachowaną oryginalną dekoracją stropu i ścian, nazywany Salą Lustrzaną. Obecnie na piętrze i dobudowanej w latach 70. trzeciej kondygnacji będącej kiedyś strychem mieszczą się pokoje i apartamenty hotelowe. Wokół pałacu rozciąga się zabytkowy park z pięknymi szpalerami grabowo-lipowymi i wspaniałymi dębami. Układ założenia parkowego jest starszy niż pałac, bowiem zawiera w sobie XVIII-wieczną geometryczną kompozycję barokową.

Inne zabytki na terenie gminy Brzeźnica to:

- Murowany, parterowy dwór z facjată z XVIII w. w Brzeźnicy, położony w ogrodzie krajobrazowym, w którym znajduje się piękny starodrzew z 7 pomnikami przyrody;

- Drewniany kościółek Nawiedzenia NMP z 1664r. w miejscowości Tłuczań;
- Zespół dworsko - parkowy w Kopytówce, pochodzący z drugiej połowy XIX w.; murowany dwór w eklektycznym stylu wraz z zabudowaniami dworskimi: oficyną, spichlerzem oraz stajniami;
- Zespół dworsko – parkowy w Bęczynie, założony w stylu włoskim, otoczony starodrzewem (lipy, dęby);
- Zespół dworsko – parkowy w Kossowej, obecny dwór pochodzący z 1908 roku.

W gminie Osiek najbardziej charakterystycznym obiektem zabytkowym jest zespół pałacowo-parkowy pochodzący z II połowy XVIII w. Około 1850 r. został on gruntownie przebudowany na styl orientalny według projektu F.M. Lanciego. Do szczególnych osobliwości należy sala „mauretańska” bogato zdobiona wschodnimi detalami. Pałac otacza obszerny ogród krajobrazowy z pierwszej połowy XIX w., w którym jest kilka klasycystycznych i neogotyckich zabudowań mieszkalnych i gospodarczych, między innymi klasycystyczna stajnia z czterokolumnowym portykiem i neogotycka oficyna z okrągłą basztą z 1843r., zwana kasztelem.

Do najcenniejszy zabytków w Osieku należy także drewniany kościół pod wezwaniem św. Andrzeja, z 1508 roku. Jest to kościół o konstrukcji zrębowej, otoczony otwartymi sobotami (podcieniami). Wieża posiada nadwieszoną izbicę i pochyłe ściany, od dołu oszalowane deskami, a od góry podbite gontem. We wnętrzu znajduje się cenny wczesnobarokowy ołtarz oraz rokokowa ambona w kształcie łodzi. Budynek w latach 1598-1617 użytkowany był przez miejscowy zbor kalwiński. Obecnie świątynia otwierana jest tylko na prośbę zwiedzających. Inną osobliwością w gminie Osiek jest kopiec „Grunwald” nieznanego pochodzenia, na którego szczycie znajduje się kapliczka z 1820 roku otoczona wieńcem starych lip. 29 września 1910 roku na kopcu odbyła się wielka uroczystość dla uczczenia 500-nej rocznicy zwycięstwa Polaków pod Grunwaldem – wtedy też zmieniono zwyczajową nazwę kopca „Piekło” na „Grunwald”.

W Głębowicach w gminie Osiek znajduje się zabytkowy kościół parafialny pw. Matki Bożej Szkaplerznej z 1581 r., w którego wnętrzu zobaczyć można m.in.: późnorenesansowy ołtarz główny z herbami Jelita i Sarykoń oraz barokowym obrazem Matki Bożej Szkaplerznej, kamienną chrzcielnicę z 1658 r. i płytę nagrobną z rzeźbionym wizerunkiem Jakuba Gierałtowskiego, sędziego oświęcimskiego, wmurowaną w filar ogrodzenia kościoła (najstarszy tego typu nagrobek w Małopolsce); barokowy obraz przedstawiający Koronację

Matki Bożej przez Trójcę Świętą w niebie z dziewięcioma scenkami alegorycznymi, ilustrującymi przestrogi i sentencje dotyczące tajemnicy zbawienia. Ponadto w Głębowicach znajdują się ruiny renesansowo-barokowego pałacu, wzniesionego w drugiej połowie XVI wieku oraz zabytkowa figura św. Jana Nepomucena z 1843 roku.

Gmina Polanka Wielka posiada kilka zabytków architektury: najciekawszym z nich jest pochodzący z I połowy XVII w. (prawdopodobnie z 1769 r.) zespół pałacowy wraz z parkiem. Budowniczym pałacu był właściciel Polanki, Kacper Cieński, Łowczy Koronny. Pałac pierwotnie zbudowano w formie willi typu włoskiego, następnie rozbudowano o wolnostojące pawilony, połączone w 1850 r. z korpusem głównym, co nadało całości wygląd klasycystyczny. W 1909 r. kolejni właściciele Polanki, Wysoccy, dobudowali dwukondygnacyjne drewniane galerie podparte kolumnami, z witrażami wg projektu Karola Frycza przedstawiającymi herby Odrowąż, Pilawa i Jastrzębie ozdobione kwiatami. Pałac, doszczętnie zniszczony w wyniku działań wojennych, został w 1988 roku odbudowany dzięki staraniom Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej im. Tadeusza Kościuszki w Polance Wielkiej. Nie jest obecnie użytkowany w żaden sposób, choć docelowo ma pełnić funkcje hotelowo – restauracyjne. Przy podjeździe do pałacu, po prawej i lewej stronie, zachowały się klasycystyczne oficyny z XVIII w. z łamanym dachem polskim. W pałacowym parku spotkać można liczne pomniki przyrody.

Kolejnym ciekawym obiektem zabytkowym Polanki Wielkiej jest datowany na przełom XIII/XIV w. (prawdopodobnie lata 1325-7), kościół rzymsko-katolicki p.w. Św. Mikołaja. Obecnie istniejący drewniany kościół pochodzi z 1550 r; w jego wnętrzu podziwiać można piękne ołtarze wykonane w stylu rokoko. W wieży zawieszony został dzwon z 1413 r. z ludwisarni Jana Freudenstata w Krakowie.

W gminie zachowały się liczne przydrożne kapliczki i krzyże, wśród nich wpisane do rejestru zabytków: kapliczka z barokowym posągami kamiennymi Św. Jana Nepomucena na murowanym słupie oraz kapliczka z kamiennymi posągami Matki Boskiej z Dzieciątkiem na postumencie, datowana na 1776 rok. Na terenie Polanki Wielkiej zachowały się ponadto liczne charakterystyczne dla minionych stuleci wiejskie drewniane domy mieszkalne; istnieją też nieliczne przykłady budownictwa murowanego mieszkalnego z XIX w. i pierwszej połowy XX w.

Wśród obiektów wartych zwiedzenia na terenie gminy Przeciszów można wymienić kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela w Przeciszowie. Zbudowany został on w latach 1816 -

1818 na miejscu wcześniejszej drewnianej świątyni w stylu barokowo-klasycystycznym. Ciekawostką świątyni jest ambona w kształcie łodzi pochodząca z kościoła dominikanów w Oświęcimiu. We wsi Piotrowice znajduje się kościół pod wezwaniem Nawiedzenia N. P. Marii z cenną rzeźbą Piety z początku XV wieku i posągiem Chrystusa upadającego pod krzyżem (prawdopodobnie z II połowy XVIII wieku).

W Przeciszowie-Łowiczkach znajduje się zabytkowa zagroda z I połowy XIX wieku. Jest to drewniana chałupa szerokofrontowa o konstrukcji zrębowej, z murowaną piwnicą, drewnianym spichlerzem, stajnią i stodołą. Zagroda otoczona jest częściowo sztachetowym płotem. Bardzo dobrze zachowały się w niej cechy dziewiętnastowiecznych obiektów mieszkalnych i gospodarczych grupy etnograficznej Krakowiaków Zachodnich.

Wśród zabytkowych obiektów na terenie gminy Przeciszów można jeszcze wymienić murowane budynki w zespole podworskim pochodzące z II połowy XIX wieku: gorzelnia, obora, stodoła i spichlerz oraz budynek dworca kolejowego z 1883 roku.

Najciekawszym zabytkiem architektury w gminie Spytkowice jest zamek w stylu gotycko-renesansowym, zbudowany przez kasztelana sądeckiego Wawrzyńca Myszkowskiego w I poł. XVI w. Około 1630 roku budynek został powiększony i przekształcony w okazałą rezydencję wczesnobarokową. Wokół zamku rozciąga się zabytkowy zespół parkowy. Ze względu na to, iż obecnie w zamku znajduje się Oddział Archiwum Państwowego z Krakowa, dostęp do niego dla zwiedzających jest bardzo utrudniony. Innym istotnym obiektem zabytkowym jest wczesnobarokowy kościół pod wezwaniem św. Katarzyny w Spytkowicach wzniesiony w I połowie XVII wieku, otoczony starym drzewostanem.

W Ryczowie znajduje się zbudowany około 1870 roku dwór - przykład unikalnej architektury dworskiej XIX wieku. Z dworem połączony jest park założony około 1865 roku - enklawa kilkudziesięciu starych drzew w wieku 100-150 lat. W sołectwie Bachowice warta uwagi jest XVII-wieczna kaplica św. Bartłomieja, zbudowana na niewielkim wzniesieniu, w miejscu dawnego kościoła parafialnego, a także kamienny krzyż pokutny.

Jak już wspomniano wcześniej, obszar Doliny Karpia charakteryzuje się wyjątkowym bogactwem interesujących obiektów architektury świeckiej i sakralnej. Szkoda tylko, że zaledwie część malowniczych rezydencji zamkowych i pałacowych udostępniania jest zwiedzającym. Sprawia to, iż potencjał kultury materialnej Doliny Karpia nie jest w pełni wykorzystywany. Tymczasem dawne rezydencje magnackie mogłyby się stać kulturalnym centrum wielu gmin, oddziałującym także poza ich granicami. Bardzo ważne jest jednak

wykorzystanie faktu, iż tak wiele zabytków zgromadzonych jest na stosunkowo niewielkim obszarze sześciu gmin i stworzenie wspólnej strategii promocji tego wspaniałego dziedzictwa kulturowego.

2.2. Imprezy i święta lokalne

Najbardziej charakterystycznym świętem Doliny Karpia jest „Święto Karpia” odbywające się w ostatni weekend czerwca. Jest to ważne wydarzenie, trwające trzy dni. Początkowo święto to było jedynie lokalnym wydarzeniem w gminie Zator, jednak w 2005 roku nabrało charakteru święta całej Doliny Karpia oraz okolicznych gmin z powiatów oświęcimskiego, wadowickiego i chrzanowskiego. W czasie Świąt Karpia można podziwiać występy artystyczne zespołów muzycznych z Polski i zagranicy, a także lokalnych grup artystycznych: dziecięcych i młodzieżowych zespołów działających przy Ośrodku Kultury w Zatorze i innych ośrodkach kultury oraz gminnych orkiestr dętych. W 2005 roku na występie grupy „Brathanki” na zatorskim rynku zgromadziło się ponad 3000 osób. Oprócz wydarzeń artystycznych, atrakcje Świąt Karpia to między innymi: wesołe miasteczko dla dzieci, konkursy sportowe, rowerowy rajd rodzinny, mecze piłki nożnej, zawody wędkarskie i strzeleckie. W czasie święta organizowany jest także konkurs kulinarny „Przysmaki z Doliny Karpia”. Warto podkreślić, że w plebiscycie na największe wydarzenie kulturalne Małopolski w 2005 roku „Święto Karpia” zdobyło pierwsze miejsce.

Wśród innych imprez cyklicznych odbywających się w Dolinie Karpia można wymienić:

- Ogólnopolski Spływ Kajakowy Skawą: odbywa się co roku w połowie maja; bierze w nim udział około 70 kajaków. Organizatorem imprezy jest Śląski Klub Turystyki Kajakowej „Neptun” z Żor. Długość trasy wynosi 38 km; początek spływu zlokalizowany jest pod mostem w Zembrzycach, a meta w Podolszu,
- Ogólnopolskie spotkanie Towarzystwa Ochrony Ptaków (czerwiec),
- Ogólnopolskie zawody wędkarskie dzieci i młodzieży (wrzesień),
- Wielkanocna prezentacja stroików, potraw i pisanek (Niedziela Palmowa),
- Plener fotograficzny (kwiecień, czerwiec),
- Bieg Konstytucji 3 Maja (maj, miejscowość Rudze),
- Turniej Doliny Karpia: odbywa się we wrześniu, biorą w nim udział reprezentacje poszczególnych gmin Doliny Karpia. W ubiegłym roku reprezentacje te brały udział w następujących konkurencjach: turniej piłki nożnej, rodzinny tor przeszkód, tor przeszkód dla strażaków, przeciąganie liny, bieg w workach, tor przeszkód dla

sołtysów, rzut na odległość dla przedstawicieli rady gminy, zawody wędkarskie. Ponadto oceniane były stoiska promujące poszczególne gminy,

- Plener malarsko-rzeźbiarski (wrzesień).

Wiele imprez kulturalnych współorganizowanych jest przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Zatorskiej (Zator, Rynek 2), które gromadzi pamiątki związane z zatorszczyzną, udostępnia zwiedzającym galerie malarstwa i rzeźby, organizuje wycieczki, wystawy i konkursy.

W gminach Brzeźnica i Spytkowice hucznie obchodzony jest co roku Dzień Wsi Powiatu Wadowickiego, organizowany przez Wadowickie Centrum Kultury, Małopolski Oddział Doradztwa Rolniczego, Starostwo Powiatowe i Małopolską Izbę Rolniczą. Uroczystość ta ma na celu prezentację dorobku artystycznego i kulinarnego Kół Gospodyń Wiejskich i Związku Emerytów i Rencistów. Poszczególne koła i związki przygotowują potrawy, które następnie biorą udział w konkursie; program artystyczny związany jest z prezentacją lokalnych zwyczajów ludowych. Przez cały dzień odbywa się ponadto degustacja dań przygotowanych przez uczestników konkursu.

Ponadto w każdej gminie Doliny Karpia odbywają się co roku malownicze dożynki, uatrakcyjnione występami lokalnych zespołów artystycznych, konkursami potraw, jarmarkami, przejazdem ustrojonych bryczek. W gminach Doliny Karpia prężnie działają także Gminne Ośrodki Kultury, organizujące własne, lokalne imprezy artystyczne. Dobrym przykładem jest tu najmniejsza gmina Doliny Karpia – Polanka Wielka, w której odbywają się następujące imprezy cykliczne:

- Obchody Dnia Kultury (ostatnia niedziela kwietnia);
- Majowy Festiwal Muzyczny (pierwszy weekend majowy);
- Dni Polanki Wielkiej.

Należy podkreślić, że Polanka Wielka dysponuje dużym amfiteatrem – dogodnym miejscem do organizowania masowych imprez plenerowych. Gmina gościła u siebie w ostatnich latach m.in. Powiatowy Przegląd Ludowych Zespołów Artystycznych i Wojewódzki Przegląd Orkiestr Dętych. Amfiteatr w Polance stanowi wspaniałe zaplecze kulturalne i może być wykorzystywany do organizowania większej ilości imprez związanych z promocją Doliny Karpia.

3. Przedsiębiorczość

3.1. Charakterystyka lokalnej przedsiębiorczości

Jednym z podstawowych wskaźników określających aktywność gospodarczą ludności danego obszaru jest wskaźnik przedsiębiorczości, definiowany jako liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON przypadająca na 1000 mieszkańców. W Polsce wskaźnik ten wynosi 94, w województwie małopolskim – 89, zaś w powiecie oświęcimskim i wadowickim odpowiednio 81 i 96. Wskaźniki przedsiębiorczości na terenie Doliny Karpią znacząco odbiegają od tych wartości. Najwięcej przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców posiadają gminy Brzeźnica i Zator – 67 i 66. Bardzo niski wskaźnik przedsiębiorczości posiada gmina Osiek – zaledwie 45 przedsiębiorstw zarejestrowanych na 1000 mieszkańców, czyli o połowę mniej niż wynosi średnia krajowa. W gminie Polanka Wielka na 1000 mieszkańców przypada 60 zarejestrowanych podmiotów, w gminie Przeciszów – 58, a w gminie Spytkowice – 62. Niski poziom przedsiębiorczości jest niestety zjawiskiem charakterystycznym dla obszarów wiejskich i obszar Doliny Karpią nie stanowią pod tym względem wyjątku.

Pozytywnie należy za to ocenić duży wzrost procentowy liczby przedsiębiorstw na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat. W latach 1995-2004 liczba przedsiębiorstw w Polsce zwiększyła się średnio o 69%, w województwie małopolskim o 62%, zaś w powiatach oświęcimskim i wadowickim odpowiednio o 81% i 96%. We wszystkich gminach Doliny Karpią liczba ta zwiększyła się znacznie bardziej niż wynosi wskaźnik ogólnopolski: o 73% w gminach Brzeźnica i Osiek oraz powyżej 100% w pozostałych gminach: o 124% w gminie Zator, 123% w gminie Spytkowice, 121% w Polance Wielkiej i 117% w gminie Przeciszów. Tak wysoki wzrost liczby przedsiębiorstw na przestrzeni dziesięciu lat wskazuje jednak pośrednio na bardzo niski poziom przedsiębiorczości w roku wyjściowym (1995).

Tabela 2. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w REGON

Gmina	Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON		Wzrost liczby przedsiębiorstw w %	Liczba przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców
	1995	2004 r		
Dolina Karwia				
Zator	268	600	124	66
Brzeźnica	395	684	73	67
Osiek	205	355	73	45
Polanka W.	112	247	121	60
Przeciszów	179	389	117	58
Spytkowice	262	583	123	62
Inne obszary - porównanie				
Powiat oświęcimski	6777	12548	85	81
Powiat wadowicki	8821	14865	69	96
Województwo małopolskie	178774	288773	62	89
Polska	2112704	3576830	69	94

Źródło: GUS

Z powyższej tabeli wynika, że poziom przedsiębiorczości na terenie Doliny Karwia można generalnie określić jako niski. Aby jednak uzyskać pełniejszy obraz lokalnej gospodarki, trzeba zwrócić uwagę na branże, w jakich działają podmioty zarejestrowane w systemie REGON. Analizę taką umożliwiają sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności, do których zostaje przyporządkowana każda działalność gospodarcza.

Najwięcej podmiotów na terenie gmin Doliny Karwia zarejestrowanych jest w sekcji „Handel, naprawa”, która obejmuje przede wszystkim sklepy i firmy usługowe zatrudniające najczęściej jedną lub kilka osób. W gminach Zator, Przeciszów i Spytkowice podmioty zarejestrowane w tej sekcji stanowią 35% wszystkich zarejestrowanych podmiotów, w gminie Brzeźnica – 30%, w gminach Osiek i Polanka Wielka – 28%. Zwraca uwagę niski udział sektora rolniczego, który wynika wyłącznie z faktu, iż w obrębie tej branży funkcjonuje bardzo niewielka liczba podmiotów gospodarczych, a zdecydowanie przeważają rolnicy indywidualni. Niewielki udział tego sektora obnaża słabość lokalnego rolnictwa - jest ono rozdrobnione i produkuje głównie na własne potrzeby.

Szczególnie jednak trzeba podkreślić bardzo niewielką liczbę podmiotów zarejestrowanych w dziale „Hotele i restauracje”. Podmioty te łącznie stanowią jedynie 3,6% wszystkich zarejestrowanych podmiotów w Dolinie Karpia. Liczba ta wydaje się szczególnie niska, jeśli weźmie się pod uwagę popularność, jaką cieszy się Dolina Karpia wśród wędkarzy przyjeżdżających ze Śląska i z aglomeracji krakowskiej. Liczba podmiotów zarejestrowanych w tej sekcji jest bardzo niska także ze względu na ogromny potencjał zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego tego regionu, który mógłby przyciągnąć wielu turystów. Z pewnością tak słabo rozwinięta baza turystyczna stanowi przeszkodę na drodze wypromowania Doliny Karpia jako dogodnego miejsca wypoczynku.

Tabela 3. Jednostki zarejestrowane w REGON według sekcji PKD (2004)

Gmina	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo [sekcja A]	Przetwórstwo przemysłowe [sekcja D]	Budownictwo [sekcja F]	Handel, naprawa [sekcja G]	Hotele i restauracje [sekcja H]	Transport [sekcja I]	Pośrednictwo finansowe [sekcja J]
Zator	600	4	76	58	212	23	66	15
Brzeźnica	684	18	142	90	206	28	72	16
Osiek	355	9	45	50	101	12	29	10
Polanka W.	247	4	32	41	68	6	36	4
Przeciszów	389	7	47	50	138	16	42	11
Spytkowice	583	20	69	106	204	19	52	8

Źródło: GUS

Tabela 3. Jednostki zarejestrowane w REGON według sekcji PKD (2004) - cd.

Gmina	Obsługa nieruchomości [sekcja K]	Administracja publiczna [sekcja L]	Edukacja [sekcja M]	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna [sekcja N]	Działalność usługowa komunalna, społeczna, indywid. [sekcja O]
Zator	59	6	16	14	50
Brzeźnica	29	13	13	8	43
Osiek	38	4	9	11	36
Polanka W.	17	3	6	7	23
Przeciszów	33	3	12	8	21
Spytkowice	23	8	15	13	41

Źródło: GUS

W kolejnej tabeli zagregowano szczegółowe sekcje i określono procentowy udział zarejestrowanych podmiotów w sektorze rolniczym, przemyśle i budownictwie, usługach rynkowych i nierynkowych. Zdecydowanie najwięcej zarejestrowanych jednostek działa w sektorze usług rynkowych oraz w branży przemysłowej i budowlanej. Najwięcej

podmiotów działających w usługach rynkowych posiada gmina Zator – 71%, co jest zrozumiałe ze względu na miejsko-wiejski charakter tej gminy. Gminę Brzeźnica charakteryzuje z kolei najwyższy odsetek jednostek zarejestrowanych w przemyśle i budownictwie – 34%.

Tabela 4. Jednostki zarejestrowane w REGON- procentowy udział według sekcji (2004)

Gmina	Ogółem	Sektor rolniczy [sekcja A]		Przemysł, budownictwo [sekcje D, F]		Usługi rynkowe [sekcje G, H, I, J, K, O]		Usługi nierynkowe [sekcje L, M, N]	
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Zator	600	4	1	134	22	425	71	36	6
Brzeźnica	684	18	3	232	34	394	58	34	5
Osiek	355	9	3	95	27	226	64	24	7
Polanka W.	247	4	2	73	30	154	62	16	6
Przeciszów	389	7	2	97	25	261	67	23	6
Spytkowice	583	20	3	175	30	347	60	36	6

Źródło: GUS

Ogromna większość przedsiębiorstw działających na terenie Doliny Karpia to firmy małe, jednoosobowe bądź zatrudniające najwyżej kilka osób (w tym firmy rodzinne, zatrudniające domowników). Wnioski te wypływają z analizy formy prawnej jednostek zarejestrowanych w REGON: ponad 85% z nich to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Taką formę prawną ma 86% wszystkich zarejestrowanych podmiotów w gminie Zator, 88% w Polance Wielkiej i Spytkowicach, 90% w gminach Brzeźnica i Przeciszów, 91% w gminie Osiek.

Jednocześnie w Dolinie Karpia występuje bardzo mało spółek prawa handlowego: w gminie Zator – 8, w gminie Brzeźnica – 6, w gminie Polanka Wielka – 3, w gminie Przeciszów – 2; w gminie Osiek nie ma żadnej spółki prawa handlowego, zaś w gminie Spytkowice spółek tych jest najwięcej – 12. Spółki prawa handlowego są zwykle podmiotami trwalszymi niż firmy prowadzone przez osoby fizyczne, a ich założenie wymaga posiadania odpowiednich środków finansowych; bardzo niewielka liczba tych spółek sprawia, iż ogólny potencjał i stabilność większości podmiotów należy określić jako niską.

Uwagę zwraca także bardzo mała liczba stowarzyszeń w gminach Osiek, Polanka Wielka, Przeciszów i Spytkowice. Pomimo znakomitej aktywności części z nich, ich niewielka liczba wskazuje na konieczność aktywizacji lokalnych społeczności.

Tabela 5. Jednostki zarejestrowane w REGON według formy prawnej

Gmina	Sektor publiczny	Sektor Prywatny						
		Ogółem	Osoby fizyczne	Spółki prawa handlowego	Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	Spółdzielnie	Fundacje	Stowarzyszenia
Zator	25	575	493	8	1	2	0	23
Brzeźnica	20	664	596	6	1	2	0	25
Osiek	13	342	312	0	0	2	0	6
Polanka W.	9	238	210	3	2	1	0	2
Przeciszów	18	371	333	2	0	1	0	3
Spytkowice	24	559	493	12	1	1	0	12

Źródło: GUS

Problemem Doliny Karpia wpływającym na wysoki poziom bezrobocia jest brak dużych i średnich przedsiębiorstw, które stwarzają wiele miejsc pracy.

Największym pracodawcą na terenie gminy Zator jest Rybacki Zakład Doświadczalny, zatrudniający łącznie (razem z osobami zatrudnionymi w innych gminach Doliny Karpia) około 60 osób. Wśród innych większych przedsiębiorstw można jeszcze wymienić Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe Filex z Kleczy Dolnej – producenta mebli tapicerowanych, który w swojej filii w Zatorze zatrudnia około 20 osób. Inne przedsiębiorstwa zatrudniają kilku-kilkunastu pracowników.

W gminie Brzeźnica - największej gminie Doliny Karpia, zamieszkiwanej przez ponad 10 tysięcy osób, nie ma przedsiębiorstwa zatrudniającego więcej niż 50 osób.

Największe przedsiębiorstwo w gminie Osiek, a jednocześnie największe w całej Dolinie Karpia to Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Aksam” produkujące paluszki beskidzkie i zatrudniające ponad 100 osób. Innym znaczącym pracodawcą jest Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska zatrudniająca około 80 osób. Inne przedsiębiorstwa w gminie Osiek, zatrudniające jednak znacznie mniej osób to: Ośrodek Hodowli Zarodowej, Piekarnia Magellan, Cukiernia Jagódka, przedsiębiorstwo Zbigniewa Płonki produkujące kotły grzewcze. Wielu mieszkańców gminy znajduje zatrudnienie w górnictwie – szczególnie w kopalni węgla kamiennego w Brzeszczach.

W gminie Polanka Wielka do największych przedsiębiorstw należy Zakład Remontowo-Budowlany inż. Grzegorza Boby, zatrudniający około 70-80 osób. Inne firmy to piekarnia, firma Ozberg produkująca pościele i obrusy (15 zatrudnionych) a także firma transportowa.

W gminie Przeciszów funkcjonują niewielkie przedsiębiorstwa budowlane, firma Ganobis zajmująca się instalatorstwem gazowym, firma brukarska, szkółkarska oraz wędliniarska, jednak żadne z tych przedsiębiorstw nie zatrudnia więcej niż 50 pracowników.

W Spytkowicach ma swoją siedzibę Wytwórnia Pasz i Koncentratów HIMA - przedsiębiorstwo zatrudniające 90 osób, Spółka cywilna KO-BO – ubojnia drobiu, Wytwórnia Napojów Chłodzących SAHARA, a także 3 piekarnie: Jedyńka, Maja, Piekarnia Senderów oraz firmy budowlane i hurtownie. Ponadto do dużych pracodawców na terenie każdej gminy należą jednostki sektora publicznego – Urzędy Gmin, zakłady komunalne i szkoły.

Na koniec grudnia 2005 roku w Dolinie Karpia zarejestrowanych było łącznie 2680 osób bezrobotnych, w tym: 651 w gminie Zator, 438 w gminie Brzeźnica, 437 w gminie Osiek, 191 w gminie Polanka Wielka, 401 w gminie Przeciszów i 562 w gminie Spytkowice. Wśród bezrobotnych dominują przede wszystkim osoby młode, w wieku 18-24 lata, z krótkim stażem pracy bądź nie posiadające w ogóle doświadczenia zawodowego. Około 30% bezrobotnych w każdej z gmin pozostaje bez pracy dłużej niż 24 miesiące. Wysoka liczba osób bezrobotnych w Dolinie Karpia wynika przede wszystkim z dwóch, opisanych powyżej czynników: bardzo niewielkiej liczby przedsiębiorstw zatrudniających więcej niż 20 osób i niskiego poziomu przedsiębiorczości. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu aktywizację mieszkańców Doliny Karpia i podniesienie poziomu przedsiębiorczości. Warto przy tym zwrócić uwagę na rysujące się na lokalnym rynku nisze rynkowe, przede wszystkim w branży turystycznej i agroturystycznej. Działaniem wartym polecenia byłoby z pewnością zorganizowanie szkolenia dla osób zainteresowanych otwarciem własnego gospodarstwa agroturystycznego, a także szkolenia i kursy mające na celu ułatwienie rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej i promujące postawy przedsiębiorcze wśród młodzieży.

3.3. Źródła dochodów gospodarstw domowych

Podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań badano w szczególowy sposób źródła dochodów gospodarstw domowych. Dane te w odniesieniu do Doliny Karpia zebrano w poniższej tabeli.

Tabela 6. Źródła dochodów gospodarstw domowych w Dolinie Karpia

Wyszczególnienie	Zator	Brzeźnica	Osiek	Polanka W.	Przeciszów	Spytkowice
Praca najemna	1108	1188	1158	568	891	1129
Poza rolnictwem w sektorze publicznym	764	529	759	349	596	575
Poza rolnictwem w sektorze prywatnym	332	653	362	202	280	549
W rolnictwie w sektorze publicznym	8		19	3	0	0
W rolnictwie w sektorze prywatnym	4	6	18	14	15	5
Praca na rachunek własny	196	197	125	132	162	163
Poza rolnictwem	145	175	73	56	87	121
W swoim gospodarstwie rolnym	51	181	47	73	61	42
W rolnictwie poza swoim gosp.rolnym	0	4	5	3	14	0
Niezarobkowe źródło utrzymania	1382	1549	1119	385	1003	1192
Emerytura pracownicza itp.	705	618	647	200	512	599
Emerytura rolna	46	192	84	44	58	40
Renta z tytułu niezdolności do pracy	364	426	193	81	225	318
Renta rodzinna (lub socjalna)	155	204	132	33	117	140
Zasiłek dla bezrobotnych lub zasiłek pomocy społecznej	49	62	19	3	25	45
Inne niezarobkowe źródła utrzymania	63	47	44	24	66	50
Na utrzymaniu innych osób posiadających dochody	39	53	43	4	20	26
Ogółem	2725	2987	2445	1089	2076	2510

Źródło: NSP

Charakterystyczna dla obszarów wiejskich jest mała liczba gospodarstw, których głównym źródłem utrzymania jest praca na rachunek własny. Najwięcej takich gospodarstw jest

w Polance Wielkiej – 12%. W pozostałych gminach mniej niż 10% gospodarstw domowych utrzymuje się z pracy na rachunek własny: w gminie Przeciszów 7,8%, w gminie Zator 7,2%, w gminie Brzeźnica 6,6%, w gminie Spytkowice 6,5%, w gminie Osiek zaledwie 5,1%.

W gminach: Zator, Brzeźnica, Przeciszów i Spytkowice głównym źródłem dochodów gospodarstw domowych są źródła niezarobkowe: emerytury, renty, zasiłki socjalne bądź zasiłki dla bezrobotnych. W dwóch gminach Doliny Karpia – Brzeźnicy i Zatorze - ponad połowa gospodarstw utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych; w gminie Przeciszów gospodarstwa te stanowią 48,3% gospodarstw, w gminie Spytkowice 47,5%, w gminie Osiek 45,8%, w gminie Polanka Wielka 35,4%.

Z pracy najemnej utrzymuje się: w gminie Polanka Wielka - 52,2% gospodarstw, w gminie Osiek - 47,4% w gminie Spytkowice - 44,9%, w gminie Przeciszów - 42,9%, w gminie Zator - 40,7%, w gminie Brzeźnica - 39,8%.

Podsumowując można powiedzieć, że największe znaczenie jako źródła utrzymania gospodarstw domowych w Dolinie Karpia mają źródła niezarobkowe oraz praca najemna. Praca na rachunek własny stanowi główne źródło utrzymania co najwyżej 12% gospodarstw. Potwierdza to z jednej strony obserwacje dotyczące niskiego poziomu przedsiębiorczości w omawianych gminach, a z drugiej strony wskazuje na to, iż własna działalność gospodarcza, jak również prowadzenie gospodarstwa rolnego nie generuje przychodów pozwalających na utrzymanie rodziny, lecz jest traktowana jedynie jako dodatkowe źródło dochodów.

4. Turystyka i wędkarstwo

4.1. Baza gastronomiczna i noclegowa

Zarówno baza gastronomiczna, jak i noclegowa Doliny Karpia koncentrują się zasadniczo w gminie Zator. Przy zatorskim rynku znajduje się Restauracja Myśliwska, oferująca m.in. typowe danie regionu – karpia po zatorsku. Ponadto przy komercyjnym łowisku przy ulicy Oświęcimskiej funkcjonuje restauracja specjalizująca się w daniach z ryb, w której można także poprosić o przyrządzenie złowionej przez siebie ryby według własnego pomysłu. Inne restauracje w gminie Zator to restauracja przy Ośrodku Rekreacyjno-Turystycznym „Karpik” w Graboszycach (oferująca także wędzonego karpia zatorskiego) i Restauracja pod Lipami.

Poniżej omówiono ofertę noclegową w gminie Zator:

- Noclegi przy restauracji „Myśliwska” – Zator, Rynek 11, tel. (33) 8412 125; pokoje 1, 2, 3 i 4 osobowe, 30 miejsc; ceny od 35 – 50 zł za osobę;
- Ośrodek Rekreacyjno – Turystyczny „Karpik” w Graboszycach tel. 0 600 281 211; klimatyzowane pokoje 2-, 3-, 4-osobowe - 60 miejsc, basen, łowiska rybne, wypożyczalnia sprzętu wodnego, korty tenisowe, plac zabaw dla dzieci, parking. Ceny od 40 zł za dobę;
- Młodzieżowe Schronisko w Grodzisku, tel. (033) 8412 278, (033) 8412 192; 35 miejsc w pokojach 2-, 3-, 4-, 5-osobowych; kuchnia, zmywalnia naczyń, stołówka, świetlica; cena za nocleg 17 zł;
- Ośrodek Campingowy Zator, ul. Parkowa, tel. (033) 8412 261 Ośrodek działający tylko w sezonie - od maja do końca września; 11 czteroosobowych domków drewnianych z ogólnodostępna łazienką i 5 domków murowanych z łazienkami, kuchnia gazowa, lodówka, garnki, zastawa stołowa; bar i sklepik; plac zabaw dla dzieci, boisko do piłki siatkowej, świetlica, miejsce na ogniska. Usytuowany w lesie bezpośrednio nad Skawą; cena - 60 zł /dzień/ domek.
- Ośrodek Wypoczynkowy „Zator”, ul. Parkowa (033) 8410 813. Ośrodek działający od maja do końca września; 6 domków 5-osobowych: salon z kominkiem, sypialnia, kuchnia (lodówka, kuchenka, naczynia), łazienka; ponadto świetlica, ping-pong, wypożyczalnia rowerów, plac zabaw, kąpielisko na Skawie; organizacja wycieczek

pieszych i rowerowych, grzybobrania; ogrodzony parking. Cena - 60zł/ dzień/ 1domek.

Należy podkreślić, że w Dolinie Karpia także bardzo wymagający goście znajdą odpowiednie noclegi: w miejscowości Paszkówka w gminie Brzeźnica mieści się ekskluzywny zespół hotelowo-parkowy „Pałac w Paszkówce”. Goście mogą skorzystać z noclegu w 14 komnatach pałacowych wyposażonych w XIX-wieczne dębowe meble i 27 pokojach hotelowych. Cena dwuosobowego pokoju w pałacu wynosi 390 złotych, zaś w hotelu przypałacowym – 260 zł. Do dyspozycji gości pozostaje restauracja „Pałacowa”, oferująca zarówno eleganckie przysmaki kuchni francuskiej, jak i potrawy staropolskie, typowe zarówno dla kuchni dworskiej, jak i „chłopskiej”.

Pomieszczenia zamkowej restauracji, a także sale bankietową i ogród można wynająć na przyjęcia, konferencje czy eleganckich rauty. Właściciele pałacu oferują także organizację imprez przygodowych, tematycznych i sportowych. Kolejną atrakcją jest bogata oferta zabiegów kosmetycznych i zdrowotnych (fitness, masaże, kąpiele aromaterapeutyczne). W pałacu znajduje się całoroczny basen z podgrzewaną wodą i jacuzzi, siłownia oraz sauna. Ponadto można skorzystać z przejażdżki konnej bądź rowerowej – rowery można wypożyczyć na miejscu. Dla szczególnie wybrednych gości, którzy pragną czegoś naprawdę niepowtarzalnego istnieje możliwość lotu balonem nad malowniczymi terenami Doliny Karpia.

Bazę gastronomiczną i noclegową w Dolinie Karpia można określić generalnie jako niewystarczającą. Większość obiektów zlokalizowana jest w gminie Zator; w pozostałych gminach - za wyjątkiem gminy Brzeźnica – baza noclegowa praktycznie nie istnieje. Brak ten jest szczególnie problematyczny ze względu na dużą popularność Doliny Karpia wśród wędkarzy. Wielu wędkarzy przyjeżdża np. na łowiska w gminie Spytkowice, lecz w sytuacji braku pola namiotowego i innych miejsc noclegowych, osoby te zmuszone są spędzać noc w samochodzie lub w rozbitym „na dziko” namiocie. Powstanie niedrogich miejsc noclegowych przy najpopularniejszych łowiskach umożliwiłoby przyciągnięcie większej liczby wędkarzy i zachęciłoby ich do przedłużenia pobytu w Dolinie Karpia.

Dużym problemem Doliny Karpia jest także całkowity brak gospodarstw agroturystycznych. Sytuacja ta jest wręcz zaskakująca, jeśli weźmie się pod uwagę wysoką atrakcyjność przyrodniczą i bogate dziedzictwo kulturowe tego obszaru. Należy podkreślić, że oferta

gospodarstw agroturystycznych jest zazwyczaj adresowana do rodzin i jako taka może przyciągnąć do Doliny Karpia inną – niż wędkarze – grupę turystów. Rozwinięcie takiej oferty przyczyniłoby się do wypromowania Doliny Karpia jako dogodnego miejsca na dłuższy wypoczynek czy urlop, szczególnie wśród mieszkańców aglomeracji krakowskiej i śląskiej.

4.2. Szlaki turystyczne

Dolina Karpia już w średniowieczu leżała na trasie znaczących szlaków handlowych. Także obecnie przez region ten - ze względu na jego niezwykle walory krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe – przebiega wiele szlaków turystycznych. Poniżej omówiono najważniejsze z nich:

1. Zielony Szlak Greenways Kraków – Morawy - Wiedeń

Zielony Szlak Greenways Kraków – Morawy – Wiedeń to szlak dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego tworzony w oparciu o sieć tras rowerowych, pieszych, wodnych, konnych oraz edukacyjnych ścieżek tematycznych. Jego główną osią jest trasa rowerowa o długości 700 km (w Polsce 260 km) łącząca zabytkowe miasta i cenne – pod względem przyrodniczym lub kulturowym - obszary wiejskie. Szlak łączy Kraków i Wiedeń; mieszkańcy regionów przez które przebiega szlak obsadzają go lokalnymi gatunkami drzew (w Polsce posadzono już około 4500 drzew). Zamierzeniem twórców szlaku jest uczynienie z niego w przyszłości najdłuższej alei drzew w Europie. Inauguracja szlaku w Polsce miała miejsce w maju 2005 roku, kiedy to wyruszył pierwszy rajd rowerowy z Krakowa do Wiednia. Szlak w Polsce przebiega przez następujące miejscowości: Kraków (Wawel) – Kryspinów – Cholerzyn – Mników – Baczyn – lasy tenczyńskie – Rudno – Grojec – Alwernia – Wygiełzów – Las – Oświęcim – Brzezinka – Harmężę (most na Wiśle) – Wola – Miedzna – Pszczyna - Goczałkowice Zdrój – Zabrze – Landek – Mazańcowice - Bielsko Biała – Jaworze - Górki Wielkie – Nierodzim – przejście graniczne w Jasnowicach lub Cieszynie. Na terenie Doliny Karpia szlak biegnie z miejscowości Dwory przez Zator w kierunku Wadowic.

2. Szlak EuroVelo 11

Szlaki EuroVelo to dwanaście europejskich tras rowerowych, zaprojektowanych przez Europejską Federację Cyklistów. Docelowo długość szlaków ma wynosić 60 000 km, do tej pory zbudowano ponad 20 000 km. Przez Polskę przebiega 5 tras systemu EuroVelo. Trasy te

powstały z myślą o międzynarodowej turystyce długodystansowej, ale służą także lokalnym społecznościom - ich odcinki powinny obsługiwać lokalny ruch rekreacyjny, umożliwiać bezpieczne weekendowe wyjazdy poza miasto i regionalną turystykę rowerową. Szlak EuroVelo 11 biegnie z Aten przez Skopje, Belgrad, Kraków, Warszawę, Wilno, Rygę, Tallin i Helsinki na Nordkapp w Norwegii. Na terenie Doliny Karpia szlak ten przebiega przez gminę Zator.

3. Szlak Architektury Drewnianej Województwa Małopolskiego

Szlak Architektury Drewnianej w województwie małopolskim obejmuje 237 zespołów architektonicznych i ma długość 1500 km. Wszystkie obiekty na szlaku: kościoły, cerkwie, dzwonnice, dwory szlacheckie, wiejskie chałupy i spichlerze są oznakowane. Szlak Architektury Drewnianej w Małopolsce podzielony jest na kilka regionów. Jednym z nich jest Region Jurajsko-Oświęcimski, obejmujący obszar Doliny Karpia. Wśród obiektów Szlaku w Dolinie Karpia można wskazać przede wszystkim drewniane kościoły w Graboszycach, Marcyporębie, Głębowicach i Osieku.

Ponadto przez Dolinę Karpia przebiega Szlak Zabytków Ziemi Oświęcimskiej oraz szlak rowerowy z Zatora do Wadowic prowadzący wzdłuż rzeki Skawy.

Ciekawymi szlakami turystycznymi może się poszczycić gmina Brzeźnica, która położona jest wśród pagórkowatego krajobrazu Pogórza Wielickiego. Do znakowanych szlaków turystycznych na terenie tej gminy należą:

- Szlak niebieski PTTK z Brzeźnicy przez Marcyporębę na Trawną Górę (421m.), Górę Niedźwiedzią (430m.), Draboż (435m.) – Przytkowice - Zebrzydowice do Kalwarii Zebrzydowskiej - 22 km;
- Szlak żółty z Marcyporęby przez zachodni szczyt Trawnej Góry (410 m.) – Dolina Brodawki – Moczarka (440 m.) i dalej szlakiem żółtym do Wadowic -14 km.

Przez gminę Brzeźnica przebiegają także inne, nieoznakowane jeszcze trasy turystyczne:

- Trasa „Korytarz Radwanicki” z Wielkich Dróg przez Pozowice, Chrzastowice, Kossową do Brzeźnicy -16 km;
- Szlak pielgrzymkowy do Matki Bożej Kalwaryjskiej: Kopytówka – Marcyporęba – Kalwaria Zebrzydowska -15 km;

- Trasa sakralnej architektury zabytkowej w gminie Brzeźnica: Paszkówka (neogotycki Kościół murowany z 1886r.) – Sosnowice (kaplica drewniana z przełomu XVI – XVII w.) - Marcyporęba (drewniany kościół z 1670r.) – Tłuczań (drewniany kościółek z 1664r.).

Kolejną atrakcją turystyczno-karjoznawczą Doliny Karpia, przeznaczoną szczególnie dla dzieci i młodzieży, są przyrodnicze ścieżki dydaktyczne:

- Ścieżka przyrodnicza „Górki Bachowskie – Buczyna”; trasa: Grodzisko – Laskowa – Grodzisko; długość 6,5 km; orientacyjny czas przejścia 2 h;
- Ścieżka przyrodnicza „Dolina rzeki Skawy”; trasa: Grodzisko – koryto Skawy; długość 1 km; orientacyjny czas przejścia ½ h;
- Ścieżka przyrodnicza „Zbiorniki poźwirowe”; trasa: Grodzisko – Zator; długość 6,5 km, orientacyjny czas przejścia 2 h.

Dolina Karpia posiada bardzo dobre tereny do rozwoju turystyki rowerowej i pieszej. Wynika to przede wszystkim z urozmaiconej rzeźby terenu – na obszarze każdej z gmin współlistnieją malownicze niziny (w dolinach rzek i potoków) i tereny pagórkowate. W wielu gminach już obecnie istnieją wytyczone ścieżki rowerowe, choć rzadko są one wystarczająco utwardzone i zabezpieczone. Z pewnością sieć takich ścieżek powinna być rozbudowywana, aby w przyszłości umożliwić organizowanie wielokilometrowych wycieczek rowerowych z dala od ruchliwych szos. Przy wytyczaniu tras rowerowych warto przede wszystkim wykorzystać istniejącą sieć wałów wzdłuż rzeki i stawów – trasy biegnące wzdłuż Skawy, Soły i Wisły, okalające największe zbiorniki wodne bądź przebiegające poprzez groble pomiędzy mniejszymi stawami mogłyby z pewnością uczynić z Doliny Karpia ulubione miejsce wypoczynku wielu amatorów turystyki rowerowej.

4.3. Wędkarstwo

Gmina Zator posiada – jak przystało na stolicę Doliny Karpia – bogate zaplecze dla wędkarzy. Wśród najlepiej zagospodarowanych zbiorników można wymienić: Tęczak, Piastowski, Podolsze, Zakole A w Smolicach oraz kompleks w Graboszycach. W długim sezonie letnim - od marca do października - stawy te stają się miejscem wypoczynku dla wędkarzy (miejscowych i przyjezdnych) oraz ich rodzin. Za połów ryb na części zbiorników pobierana jest opłata za każdą godzinę oraz dodatkowa opłata za złowione ryby; inne funkcjonują na zasadzie stałych abonamentów (kart wędkarskich). Poniżej omówiono poszczególne łowiska komercyjne:

- Łowisko Rybackiego Zakładu Doświadczalnego „Podlipki” – Zator, ul. Oświęcimska 25, tel. (033) 8412 243. Łowisko czynne jest codziennie, za połów ryb pobiera się opłatę w wysokości 1,5 zł za godzinę (1 stanowisko to maksymalnie 2 wędk), natomiast za złowione ryby obowiązuje odrębny cennik. Wędkarze, którym się danego dnia nie poszczęściło, mogą na miejscu zakupić ryby, a także przyrządzić je według własnego przepisu w restauracji obok łowiska. Łowisko dostępne jest dla wszystkich.
- Zbiornik „Piastowski” w Zatorze, administrowany przez Zatorskie Towarzystwo Wędkarskie. Łowisko czynne jest codziennie; można kupić całoroczne zezwolenie na połów ryb (250 zł) bądź wykupić zezwolenia na krótszy okres (1 dzień – 16 zł, 2 dni – 26 zł, 1 tydzień – 56 zł). Wędkarz wykupujący zezwolenie na weekend może łowić także nocą. Na łowisku można złowić: sumy, sandacze, karpie, przy czym dominującą rybą jest sum. Zezwolenie na wędkowanie można wykupić w sklepie wędkarskim mieszczącym się przy ul. Różanej w Zatorze. Za złowione oraz zabrane ryby nie pobiera się dodatkowych opłat. Połów ryb dozwolony jest tylko za ważnym zezwoleniem i dowodem opłaty.
- Zbiornik „Zakole A” w Smolicach – zbiornik ogólnodostępny, administrowany przez Zatorskie Towarzystwo Wędkarskie. Zasady korzystania takie same jak na zbiorniku „Piastowski”, ceny nieco niższe.

- Ośrodek Rekreacyjny w Graboszycach „Karpik” (tel. 0338412095): zorganizowane łowisko ogólnodostępne. Za połów ryb pobiera się opłatę w wysokości 1,5 zł za godzinę wędkowania, natomiast za złowione ryby obowiązuje dodatkowa opłata.
- Rzeka Skawa, Wisła – łowiska administrowane przez Polski Związek Wędkarski Okręg Bielsko – Biała, Katowice bądź Częstochowa. Ryby łowić mogą wyłącznie osoby zrzeszone w Polskim Związku Wędkarskim posiadające aktualne karty wędkarskie. Dla wędkarzy z okręgów innych niż wymienione powyżej obowiązuje dopłata.

Podobne łowiska funkcjonują także w pozostałych gminach Doliny Karpią. Obszar ten stanowi bezsprzecznie prawdziwy raj dla wędkarzy, jednak pewnym problemem są odrębne opłaty obowiązujące na każdym z łowisk komercyjnych. Problem ten dotyka przede wszystkim osób przyjezdnych, ale także miejscowych wędkarzy. Wartym namysłu rozwiązaniem byłoby wprowadzenie wspólnej karty wędkarskiej, której wykupienie dawałoby prawo do łowienia ryb na kilku zbiornikach w różnych gminach Doliny.

Drugim problemem, z jakim stykają się przyjezdni wędkarze, jest brak wystarczającej bazy noclegowej i gastronomicznej. O ile baza taka istnieje w gminie Zator, to w innych gminach brakuje często nawet najbardziej podstawowej infrastruktury dla wędkarzy – koszy na śmieci, parkingów, toalet itp. Prowadzi to do sytuacji, iż część wędkarzy skraca swój pobyt w Dolinie Karpią ze względu na brak podstawowych wygód i konieczność spędzenia nocy w samochodzie bądź namiocie rozbitym „na dziko”. Rozszerzenie oferty noclegowej – np. o pokoje w gospodarstwach agroturystycznych – umożliwiłoby dłuższy pobyt w Dolinie Karpią całym rodzinom, a nie tylko zapalonym wędkarzom, których nie odstrasza spartańskie warunki.

5. Produkt lokalny

Z pewnością najbardziej charakterystycznym produktem lokalnym Doliny Karpia jest – jak wskazuje sama nazwa doliny – karp, a szerzej – ryby. Rybactwo na terenie Doliny Karpia jest nie tylko ważną dziedziną lokalnej gospodarki, ale także rodzajem dziedzictwa kulturowego, szczególnie ze względu na swą długą i bogatą historię. Hodowla ryb na tym obszarze sięga 1291 roku, kiedy to w Bachowicach odnowiono zamulone wylewem Wisły jezioro i rozpoczęto w nim gospodarkę rybacką. Następnie w 1493 roku książę zatorski Janusz IV zezwolił mieszczanom zatorskim na wykopanie dwóch sadzawek i napełnienie ich wodą z rzeki Wieprzówki. Wówczas też utworzono pierwsze „odrostaliszcza” – miejsca do pielęgnowania młodego narybku. Hodowla ryb była na terenie Doliny Karpia niejednokrotnie przyczyną zatargów między lokalnymi rodami i bogatymi mieszczanami. W wyniku jednego z takich zatargów wygasła linia zatorskich władców: miało to miejsce w 1513 roku, kiedy to ostatni książę zatorski Janusz zginął tragicznie z rąk Wawrzyńca Myszkowskiego. Przyczyną śmierci księcia był wieloletni spór, jaki wiódł on z rodem Myszkowskich, odmawiając im zgody na przeprowadzenie dopływu wody do ich stawów w Przeciszowie. Podczas przypadkowego spotkania zwaśnionych stron w Spytkowicach, Wawrzyniec Myszkowski uniósł się gniewem i zabił księcia Janusza. W wyniku tego wydarzenia tereny zatorszczyzny zostały włączone do ziem krakowskich.

Obecnie istniejące w Dolinie Karpia stawy w pewnej mierze odzwierciedlają usytuowanie przestrzenne stawów XVI-wiecznych, które wybudowano za kasztelanii Myszkowskiego i Seweryna Bonara, wykorzystując siłę niewolników tatarskich. Wiele stawów do dziś nosi nazwy swych założycieli: Bonar, Kasztelan, Starosta, Leliwa itp. Po okresie stopniowej utraty znaczenia, w wieku XIX nastąpił gwałtowny rozwój hodowli ryb na terenie Doliny Karpia, a gospodarstwo zatorskie zajmowało pod tym względem pierwsze miejsce w kraju.

Hodowany w zatorskich stawach karp nazywany był „karpiem królewskim”, gdyż często gościł na stołach króla na Wawelu.

Obecnie na 1186 ha stawów w Dolinie Karpia gospodaruje Rybacki Zakład Doświadczalny Instytutu Rybactwa Śródlądowego. Instytucja ta, posiadająca status jednostki naukowo-badawczej, jest właścicielem trzech wielkich kompleksów stawów: Przeręb, Spytkowice

i Bugaj oraz jednego obiektu doświadczalnego. Rybacki Zakład Doświadczalny prowadzi zarówno działalność naukowo-badawczą, jak i produkcyjną; zajmuje się hodowlą 5 linii czystych i 10 linii użytkowych karpia; zaopatruje producentów ryb w materiał zarybieniowy wielu innych gatunków ryb. Jednym z głównych obszarów działalności RZD jest jednak hodowla zachowawcza cennej linii karpia zatorskiego.

Karp zatorski może być uznany za najbardziej charakterystyczny produkt lokalny zarówno jako gatunek fauny, jak i jako potrawa. Danie „Karp po zatorsku” zdobyło jedno z czołowych miejsc w plebiscycie „Małopolski Smak” zorganizowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Gazetę Krakowską oraz Radio Kraków. Karp po zatorsku zajął w konkursie czwarte miejsce (za kapustą charsznicką, chlebem prądnickim i oscypkiem, a przed śliwownicą łąką, bryndzą, bundzem, miodem z Kamiannej i wieloma innymi produktami lokalnymi). Karpia po zatorsku zapieka się z farszem z pieczarek i gotowanych jajek; potrawa ta została przyrządzona osobiście przez Roberta Makłowicza i Piotra Bikontę podczas uroczystości wręczenia pamiątkowych dyplomów na zamku w Niepołomicach.

Niepowtarzalny smak posiada także wędzony karp zatorski. Swoje walory smakowe zawdzięcza on tradycyjnemu sposobowi wędzenia: ryba owinięta jest w pokrzywy i wędzona na zimno, na wiklinowych koszach, a cały proces trwa ponad 12 godzin.

Należy podkreślić, że karp zatorski hodowany jest w sposób tradycyjny – ekstensywnie, z użyciem jedynie naturalnych pasz. Można zatem w uprawniony sposób nadać mu miano produktu ekologicznego. Obecnie trwają prace nad rejestracją karpia zatorskiego jako produktu regionalnego w Unii Europejskiej.

6. Rzemiosło

Zanikanie tradycyjnej działalności rzemieślniczej jest procesem charakterystycznym dla nowoczesnych społeczeństw; proces ten prowadzi do wyginięcia całych obszarów działalności, grup zawodowych i produktów. Tymczasem tradycyjne rzemiosło jest ważnym aspektem dziedzictwa kulturowego i jako takie powinno podlegać ochronie; warto dołożyć starań, aby dawne rodzaje działalności nie zaginęły zupełnie, lecz – być może wykorzystywane w nowatorski sposób – przyczyniły się do podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu.

W przeszłości najbardziej charakterystyczną dla Doliny Karpia dziedziną rzemiosła było wikliniarstwo. Rozpowszechniło się ono ze względu na naturalne bogactwo Doliny Karpia – liczne nadrzeczne zarośla wierzbowe. Jednak obecnie działalność ta jest prowadzona tylko w bardzo niewielkim stopniu, zazwyczaj jedynie na własne potrzeby wykonawcy. W Polsce istnieje obecnie tylko jedna szkoła kształcąca w zakresie plecionkarstwa – jest to Technikum Wikliniarsko-Trzciniarskie w Kwidzynie; nauczaniem koszykarstwa zajmują się także Małopolski Uniwersytet Ludowy we Wzdowie i Liceum Plastyczne w Kazimierzu nad Wisłą. Trzeba jednak podkreślić, że obserwuje się powrót do dawnych zawodów rzemieślniczych, a tradycyjne sposoby wytwarzania przedmiotów codziennego użytku zyskują obecnie coraz częściej walor artystyczny, a nawet bywają wykorzystywane jako element warsztatów terapeutycznych. Wikliniarstwo jest taką dziedziną rzemiosła, które z pewnością może zostać odnowione i rozwijane we współczesnym świecie. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki materiału, jakim jest wiklina: można z niej wytworzyć niemal wszystko, począwszy od drobnych bibelotów po meble. Wiklina jest stosowana do produkcji różnego rodzaju koszy, kufrów i pojemników, osłonek na doniczki, mat, skrzynek na alkohole, koszy dla zwierząt itp. W ostatnich latach dużym powodzeniem cieszą się także wiklinowe ozdoby ogrodowe: wiklinowe strachy na wróble, czarownice, ozdobne skrzynki, w których można sadzić kwiaty itd.

Należy podkreślić, że istnieją w Polsce pozytywne praktyki powrotu do dawnych tradycji wikliniarstwa i prowadzenia opłacalnej działalności gospodarczej. Najlepszym przykładem jest tutaj produkcja wyrobów z witek brzoźowych prowadzona w miejscowości Skowarnki

na Pomorzu Środkowym. Oprócz przedmiotów użytkowych – koszyków, podstawek, osłonek na doniczki – produkowane są tam przedmioty artystyczne, z których szczególną popularnością cieszą się zwierzęta wykonywane z krótkich witek wierzbowych (jeże, myszy, dziki). Jest to zresztą charakterystyczny proces przemian zachodzący w tradycyjnej działalności rzemieślniczej: ponieważ produkty wytwarzane w taki sposób nie mogą konkurować ze względu na swoją cenę z masową produkcją, obserwuje się przeniesienie punktu ciężkości z waloru użytkowego – dawniej dominującego - na walor artystyczny. Produkty takie zyskują swoją wartość właśnie dzięki temu, że zostały wytworzone tradycyjnie, najczęściej ręcznie, a każdy egzemplarz jest niepowtarzalny. Ponadto produkty te łączą się ściśle z regionem, w którym zostały wytworzone i z tego względu wspianale nadają się do promocji danego obszaru. Z tego względu odnowienie tradycji wikliniarstwa w Dolinie Karpia mogłoby się przyczynić do wzrostu atrakcyjności tego regionu w oczach osób przyjezdnych.

Dużą atrakcją turystyczną związaną z plecionkarstwem może być także utworzenie miejsca – otwartego dla zwiedzających zakładu rzemieślniczego czy niewielkiego muzeum, usytuowanego częściowo na świeżym powietrzu - w którym zwiedzający mieliby szansę na zapoznanie się z całym procesem pozyskiwania witek wierzbowych – od założenia plantacji wikliny przez jej zbiór, korowanie, moczarkowanie i sezonowanie aż po produkcję przedmiotów użytkowych i zdobniczych.

Innym tradycyjnym zawodem na terenie Doliny Karpia – charakterystycznym zwłaszcza dla gminy Polanka Wielka - było kołodziejstwo. Związane ono było z uczęszczanym szlakiem handlowym przebiegającym przez Polankę Wielką i ciągłym popytem na usługi kołodzieja. Obecnie zawód ten można określić jako całkowicie historyczny – jeden z niewielu śladów, jaki pozostał po bogatej tradycji kołodziejstwa w Polance Wielkiej to herb tej gminy: dwa drewniane koła wozu.

Kolejną dziedziną rzemiosła, leżącą na pograniczu działalności użytkowej i artystycznej było w Dolinie Karpia hafciarstwo, typowe zwłaszcza dla gminy Spytkowo (wieś Bachowice). Losy hafciarstwa na terenie Doliny Karpia nie odbiegają zasadniczo od losów podobnych gałęzi rzemiosła na innych obszarach – tradycje te, kultywowane w rodzinach, rozkwitały jeszcze po II wojnie światowej, a część wytwarzanych produktów znajdowała zbyt dzięki sieci sklepów Cepelia. Pod koniec lat 80. ten rynek zbytu wyraźnie się załamał i obecnie hafciarstwo traktowane jest jedynie jako hobby bądź rodzinna tradycja, która jednak nie

przynosi żadnych dochodów. Panie zajmujące się haftarstwem na terenie Doliny Karpia wysyłały wiele swoich produktów do Cepelii w Makowie Podhalańskim. Haftowano wówczas gorsety do strojów regionalnych, duże obrusy, serwety, bieżniki i niewielkie serwetki. W wielu rodzinach w Dolinie Karpia wciąż przekazuje się umiejętność haftowania z matki na córkę i posiadanie tego kunsztu uważane jest za powód do dumy, jednak przeszkodą w rozwoju tej gałęzi rzemiosła jest brak kanałów dystrybucji wytworzonych produktów i postępujący za tym brak zainteresowania potencjalnych odbiorców.

Jako działalność rzemieślniczą na terenie Doliny Karpia można jeszcze wskazać pszczelarstwo - obecne w niemal każdej z gmin. Wielu pszczelarzy nie ogranicza się jedynie do tradycyjnej produkcji miodu, ale zajmuje się także wytwarzaniem produktów z wosku pszczelego. Wśród rzemiosła stricte artystycznego wymienić można przede wszystkim rzeźbiarstwo w drewnie i w łupku węglowym, a także produkcję ręcznie malowanych bombek świątecznych i okolicznościowych w Kaniowie w gminie Spytkowice.

Omawiając twórczość artystyczną na terenie Doliny Karpia, nie sposób nie wspomnieć o państwie Kazimierze i Kazimierzu Skórskich, zajmujących się malarstwem i rzeźbą. Skórscy stworzyli niezwykle oryginalną galerię własnej twórczości w miejscowości Smolice w gminie Zator. Galeria ta nosi nazwę „Wilczy Pysk”, a jej niepowtarzalność polega przede wszystkim na tym, że prace zgromadzone są pod gołym niebem i tworzą tajemniczy, baśniowy ogród. Wśród rzeźb tworzących galerię odnaleźć można przede wszystkim postacie bajkowe i fantastyczne: potwory, wiedźmy, książęta, dziady i baby oraz najróżniejsze zwierzęta. Państwo Skórscy zostali uhonorowani wieloma nagrodami, jednak wydaje się, że ich twórczość mogłaby zostać jeszcze lepiej wypromowana, gdyż galeria „Wilczy Pysk” stanowi niewątpliwie jedną z najciekawszych atrakcji kulturalnych Doliny Karpia.

Sygnalizowanym powyżej problemem związanym z działalnością rzemieślniczą i artystyczną w Dolinie Karpia jest brak kanałów dystrybucji lokalnych wyrobów, brak miejsc, w których przedmioty te mogłyby być wystawiane i sprzedawane. Jednym ze sposobów rozwiązania tego problemu byłoby utworzenie niewielkiego sklepiku z lokalnymi przedmiotami użytkowymi i zdobniczymi. Sklepik ten mógłby funkcjonować przy jednym z najbardziej uczęszczanych przez turystów zamków Doliny Karpia, bądź też przy przyszłym muzeum tego regionu. Oferowałby on turystom, wczasowiczom i osobom przejeżdżającym przez Dolinę Karpia możliwość zakupu pamiątek, a z kolei lokalni rzemieślnicy i artyści mogliby - być może - uczynić ze swojego hobby działalność przynoszącą dochody.

Warto wspomnieć o jeszcze jednej idei, której realizacja może przyczynić się do odnowienia tradycji rzemieślniczych i uczynienia z nich atrakcji turystycznej, a przy tym nie wymaga dużych nakładów finansowych: chodzi o zapomnianą tradycję lokalnych jarmarków. Organizacja takich jarmarków – o stałej porze i w stałym miejscu, bądź też za każdym razem w innej gminie Doliny Karpia – dałaby lokalnym twórcom szansę na zaprezentowanie swoich produktów i dzieł na własnym straganie i stanowiłaby dużą atrakcję dla turystów. Obecnie podobne jarmarki organizowane są poniekąd jako dopełnienie innych imprez, np. dożynek gminnych czy Dni Wsi, jednak warto byłoby uczynić z nich wydarzenia, które na stałe wpiszą się w kalendarium wydarzeń kulturalnych Doliny Karpia.

7. Zakończenie

Dolina Karpia to obszar o ogromnym potencjale kulturowym i przyrodniczym, który może być w większej mierze wykorzystany dla rozwoju gospodarczego i społecznego. Jak wielokrotnie podkreślano w niniejszej analizie, niewiele obszarów wiejskich w Polsce może się poszczycić nagromadzeniem tak dużej ilości interesujących zabytków na terenie sześciu sąsiadujących ze sobą gmin. Także niewiele obszarów posiada tak wyróżniającą dziedzinę lokalnej gospodarki, jaką jest rybactwo i hodowla karpia. Dodatkowym atutem Doliny Karpia jest jej położenie w pobliżu dwóch dużych aglomeracji: śląskiej i krakowskiej, które ułatwia przyciągnięcie turystów, wczasowiczów i wędkarzy. Dogodne położenie geograficzne może przyczynić się do uczynienia z tego regionu popularnego miejsca jednodniowych wycieczek, wypadów rowerowych, turystyki weekendowej i świątecznej.

Dolina Karpia stanowi prawdziwy raj dla wędkarzy, a także – ze względu na unikalne bogactwo przyrodnicze – dla ornitologów. Region ten posiada także bardzo dobre warunki do rozwoju turystyki rowerowej. Przeszkodą w uczynieniu z Doliny Karpia popularnego miejsca wypoczynku jest jednak przede wszystkim słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, przede wszystkim brak w wielu gminach (oprócz gminy Zator) bazy noclegowej i turystycznej.

W Dolinie Karpia podjęto już obecnie wiele działań zmierzających do wypromowania regionu: m.in. coraz huczniej obchodzone jest Święto Karpia i turniej Doliny Karpia, a najbardziej charakterystyczny produkt lokalny – karp zatorski – zajął wysokie miejsce w konkursie kulinarnym „Małopolski smak”; trwają też prace nad jego rejestracją jako produktu regionalnego w Unii Europejskiej. Konieczne jest dalsze rozwijanie tych działań promocyjnych, w których warto wykorzystać także dziedzictwo kultury materialnej – zamki, pałace i rezydencje magnackie, które należałoby w większym stopniu udostępnić osobom zwiedzającym.

Ważne jest także podjęcie działań zmierzających do ochrony i odnowienia tradycyjnego rzemiosła, przede wszystkim wikliniarstwa, które było kiedyś wizytówką Doliny Karpia. Wszystkie te działania mają jeden cel: wypromowanie Doliny Karpia jako wspaniałego regionu turystycznego a jednocześnie uczynienie z niej miejsca, w którym lepiej się żyje i pracuje mieszkańcom – gospodarzom tej pięknej ziemi.

Spis tabel

Tabela 1. Najważniejsze obiekty wpisane do rejestru zabytków z terenu Doliny Karpia	5
Tabela 2. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w REGON.....	15
Tabela 3. Jednostki zarejestrowane w REGON według sekcji PKD (2004)	16
Tabela 4. Jednostki zarejestrowane w REGON- procentowy udział według sekcji (2004)	17
Tabela 5. Jednostki zarejestrowane w REGON według formy prawnej.....	18
Tabela 6. Źródła dochodów gospodarstw domowych w Dolinie Karpia.....	20